

یادگیری در گروه‌های کوچک ابزاری برای رشد همه‌جانبه دانش آموز

در طول سال تحصیلی، بارها فرصت‌هایی پیش آمده است که به نمایندگی از طرف دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی، به‌منظور آگاهی از تحقق اهداف دفتر و شنیدن نظرات معلمان ارجمند دربارهٔ سودمندی مطالب مجلات رشد و تهیهٔ گزارش، راهی مدارس شده‌ایم. در گفت‌وگو با معلمان گرامی، به‌ویژه پس از پیاده شدن نظام جدید تعلیم و تربیت، شاهد بوده‌ایم که معلمان پیش از ورود به کلاس، کارهای بسیاری برای تحقق اهداف آموزشی انجام می‌دهند. آن‌ها اهداف خاص و اهداف مشترک حوزه‌های یادگیری (صلاحیت‌ها و شایستگی‌های پایه) را مشخص می‌کنند؛ شیوه‌ها و فعالیت‌ها و ابزارهای آموزشی مورد نیاز را انتخاب و برای اطمینان از پیش‌نیازهای دانش‌آموزان، سؤال‌هایی طرح می‌کنند و به‌طور کلی می‌دانند چه چیز را باید آموزش دهند، چرا آموزش دهند و چگونه آموزش دهند. همچنین، به‌منظور اطمینان از تحقق اهداف آموزشی و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، فعالیت‌های خاصی را پس از تدریس انجام می‌دهند. به‌عبارت دیگر، معلمان ما یاد گرفته‌اند که مجموعهٔ فعالیت‌های درسی و تربیتی خود را در قالب طرح درس آماده کنند و به‌هنگام تدریس نیز با انعطاف‌پذیری موردی، دانش‌آموزان را در اجرای تدریس مشارکت دهند و فرایند تدریس را به فرایند یاددهی و یادگیری فعال تبدیل کنند. آن‌ها به‌خوبی می‌دانند که یکی از نکات بسیار مهم در امر آموزش و یادگیری، ایجاد محیط‌های یادگیری فعال و با نشاط در کلاس درس است. رشد تکنولوژی آموزشی به‌منظور همکاری و حمایت از تلاش صادقانهٔ معلمان ارجمند در فعال‌سازی محیط‌های یادگیری، یادآوری می‌کند که آموزش و یادگیری در گروه‌های کوچک، از مناسب‌ترین و مؤثرترین روش‌های فعال و با نشاط آموزشی برای مرور اهداف خاص و تحقق اهداف مشترک حوزه‌های یادگیری است. هدف از اجرای این روش، ایجاد فرصت و موقعیت‌های مناسب برای معلم و دانش‌آموزان است تا بتوانند با هم بحث و گفت‌وگو کنند، کارهای مشترک انجام دهند، روابط پدیدها را به‌خوبی درک کنند، به نقد مسائل بپردازند، استدلال‌ها را بشنوند، از نظرات و باورهای خود دفاع کنند، خود را بشناسند و به‌تدریج شخصیت و استعدادشان را در گروه نشان دهند. به تجربه ثابت شده است، اجرای این روش موجب می‌شود فعالیت‌هایی مانند تبادل اطلاعات، تعامل رفتارها، ارائهٔ عقاید و احساس اعتمادبه‌نفس، کنجکوی، ابزار شخصیت، احساس مسئولیت، درک عمیق، نگرش فردی، انضباط کاری، رشد و شکوفایی استعدادها و توانایی‌ها، تفاهم و علاقه‌ها در داخل و حتی بیرون از گروه توسعه پیدا کند و بسیاری از مشکلات آموزشی و رفتاری از بین برود.

یادگیری در گروه‌های کوچک مستلزم کاربرد تکنیک‌هایی است که دانش‌آموزان را به انجام فعالیت‌های ذهنی و عملی و مشارکتی وادارند. از این رو، با توجه به پایه‌های تحصیلی، معلم می‌تواند برای فعال کردن گروه از شیوه‌های گوناگونی، متناسب با شرایط کلاس درس خود، مانند طرح سؤال، نشان دادن یک تصویر، مقایسهٔ دو چیز، خواندن داستان و شعر، انجام بازی آموزشی و... استفاده کند.

معلم حتی می‌تواند براساس طرح درس خود، محتوای درس را تا تحقق اهداف خاص موضوع درس تدریس و سپس دانش‌آموزان را به گروه‌های پنج تا هفت نفری تقسیم کند و سؤال‌ها یا فعالیت‌های مربوط به اهداف مشترک (صلاحیت‌ها و شایستگی‌های پایه) در آن درس را که از پیش آماده کرده است در اختیار گروه‌ها قرار دهد و از آن‌ها بخواهد در مدت معینی، مثلاً یک ربع ساعت، با هم بحث و گفت‌وگو و تبادل نظر بپردازند و نظرات خود را به‌طور خلاصه یادداشت کنند. معلم در طول مطالعه گزارش نتایج کار گروه‌ها، بر کارها نظارت و در صورت نیاز دانش‌آموزان را هدایت می‌کند و پس از پایان وقت مقرر، نتایج کار گروه‌ها را روی تختهٔ کلاس می‌نویسد و دانش‌آموزان را به اظهار نظر و تکمیل نظرات ارائه شده تشویق می‌کند. به این ترتیب، هم اهداف خاص درس و هم اهداف مشترک آموزشی تمرین و تکرار می‌شوند. از آنجا که در برنامهٔ درسی ملی، بر یادگیری در محیط‌های فعال آموزشی تأکید شده است، بهره‌گیری از الگوی یادگیری در گروه‌های کوچک، متناسب با شرایط کلاس درس، بسیار مفید و اثربخش خواهد بود.

امروزه تسهیل یادگیری در داخل گروه‌های کوچک، با روش‌های گوناگونی، با عنوان «روش‌های فعال آموزشی»، توسعه پیدا کرده است که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از: بازی‌های آموزشی، شبیه‌سازی یا تقلید، مطالعهٔ فعال موردی، تمرین گروهی و پروژه‌های دسته‌جمعی.

وظیفهٔ معلم در این روش، سازمان‌دهی و تسهیل فعالیت‌های مشترک آموزشی است. چنانچه معلمی بخواهد از فناوری‌های ارتباطات و اطلاعات هم استفاده کند، باید دقت کند رسانهٔ مورد استفاده چه ویژگی‌هایی دارد.

به عبارت دیگر، فعال کردن گروه، و ایجاد فرصت برای تعامل و تبادل افکار و رفتار بین دانش آموزان و معلم هدف است. پس معیار اصلی در انتخاب رسانه‌های آموزشی، توجه به میزان نقش آن‌ها در فعال سازی کار معلم و دانش آموز در داخل گروه‌های کوچک است. یکی از ابزارهای مورد نیاز معلم در تهیه طرح درس و به هنگام تدریس، تسلط کامل او به جدول هدف‌های مشترک است که در آن صلاحیت‌ها و شایستگی‌های پایه، به خوبی نشان داده شده‌اند. هر یک از معلمان، تا تسلط کامل به محتوای این جدول، همواره باید نمونه‌ای از آن را به هنگام تدریس در کلاس یا آموزش در گروه‌های کوچک پیش خود داشته باشند و در مواقع ضروری، به استناد آن، فرایند تدریس و یادگیری را هدایت کنند. لذا از معلمان ارجمند انتظار داریم، نمونه طرح درس‌ها و ابتکارات خود را که بر مبنای تلفیق اهداف خاص و مشترک برنامه درسی و تربیتی تهیه و تنظیم کرده‌اند، برای درج در مجله و استفاده دیگر معلمان کشور، به دفتر مجله بفرستند. پیشاپیش از همکاری صمیمانه شما تشکر می‌کنیم.

جدول یادگیری‌های مشترک (شایستگی‌های پایه) در برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران

عناصر	صلاحیت‌ها
تعقل	<ol style="list-style-type: none"> ۱. درک وجود خود، نیازها، توانمندی‌ها، ظرفیت‌ها و ابعاد هویت متعالی خویش؛ ۲. بصیرت نسبت به آثار و پیامدهای سبک زندگی خود؛ ۳. تدبیر در صفات، افعال و آیات خداوند متعال به عنوان خالق هستی؛ ۴. تدبیر در نظام خلقت و شگفتی‌های آن.
ایمان	<ol style="list-style-type: none"> ۱. ایمان آگاهانه به توحید، نبوت، معاد، امامت، عدل، عالم غیب و حیات جاودانه؛ ۲. باور به ربوبیت و حضور حکیمانه همراه با لطف و رحمت خالق یکتا در عرصه هستی؛ ۳. ایمان به انبیا الهی، قرآن، پیامبر خاتم (ص)، ائمه معصومین علیهم السلام و ولایت مطلقه فقیه و نقش بی‌بدیل آن‌ها در هدایت و رستگاری بشر؛ ۴. باور به نقش دین مبین اسلام و نظامات آن به عنوان تنها مکتب جامع و کارآمد برای تحقق حیات طیبه؛ ۵. ایمان به ارزشمندی، هدفمندی و قانونمندی خلقت و باور به زیبایی‌های جهان آفرینش به عنوان مظاهر فعل و جمال خداوند؛ ۶. ایمان به هویت الهی انسان، کرامت او و توانمندی‌های جمعی و فردی انسان.
علم	<ol style="list-style-type: none"> ۱. شناخت خود، ظرفیت‌ها و هویت خویش؛ ۲. شناخت حق تعالی، صفات، افعال و آیات الهی، معارف دینی و منابع آن؛ ۳. علم نسبت به پدیده‌ها، روابط، رویدادها و قوانین جهان آفرینش و چگونگی برقراری ارتباط انسان با آن‌ها و بهره‌برداری بهینه از آنان؛ ۴. علم نسبت به روابط، نقش‌ها، حقوق و وظایف خود و افراد و اهمیت آن‌ها در زندگی اجتماعی؛ ۵. علم نسبت به گذشته و حال جوامع بشری به ویژه فرهنگ و تمدن اسلام و ایران؛ ۶. آشنایی با ویژگی‌های نظام مردم‌سالار دینی و جایگاه و رسالت جهانی ایران اسلامی؛ ۷. آشنایی با روش‌های رمزگشایی پدیده‌ها و رمزگردانی آن‌ها و ابزار آن به زبان زیباشناسی و هنر.
عمل	<ol style="list-style-type: none"> ۱. عمل به آموزه‌های دینی و انجام آگاهانه و مؤمنانه واجبات و ترک محرمات؛ ۲. به کارگیری ظرفیت‌های وجودی خود برای دستیابی به هویت متعالی و یکپارچه در مسیر رشد و تعالی خود و جامعه؛ ۳. به کارگیری آداب و مهارت‌ها و سبک زندگی اسلامی-ایرانی؛ ۴. به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در کار و زندگی؛ ۵. بهره‌گیری از مهارت‌های پایه برای شکل‌دهی هویت حرفه‌ای آینده خود به صورت مولد و کارآفرین؛ ۶. بهره‌گیری آگاهانه از یافته‌های علمی، هنری، فنی، حرفه‌ای و بهداشتی و زیستی و تلاش مؤثر برای تولید و توسعه آن‌ها؛ ۷. حفظ و تعالی محیط زیست، میراث فرهنگی و سرمایه‌های طبیعی؛ ۸. به کارگیری مهارت‌های زبان و ادبیات فارسی و زبان عربی به عنوان زبان دین؛ ۹. به کارگیری مهارت‌های یک زبان خارجی در چارچوب بخش انتخابی (نیمه تجویزی) برنامه درسی، با رعایت اصل تثبیت و تقویت هویت اسلامی-ایرانی.
اخلاق	<ol style="list-style-type: none"> ۱. رعایت تقوای الهی در تمام شئون زندگی فردی و اجتماعی؛ ۲. متعهد به ارزش‌های اخلاقی از جمله: صدق، صبر، احسان و رأفت، حسن خلق، حیا، شجاعت، خویشتن‌داری، قدرشناسی، رضا، عدالت، قناعت، نوع دوستی و تکریم والدین و معلم در شئون و مناسبات فردی و اجتماعی؛ ۳. ارزش قائل شدن برای کار و معاش حلال و داشتن روحیه تلاش مستمر؛ ۴. ارزشمند دانستن عالم، علم آموزی و یادگیری مادام‌العمر؛ ۵. تقدم بخشیدن منافع ملی بر گروهی و منافع جمعی بر فردی؛ ۶. ارزش قائل شدن برای مخلوقات هستی و محیط زیست؛ ۷. التزام به اصول و ارزش‌های اخلاقی در استفاده از علوم و فناوری‌های نوین.